

Psihosocijalni problemi izbjeglih i raseljenih osoba u BiH

Prof. dr. sc. Edita Černy Obrdalj

Cilj

- Postati svjestan psihosomatskih i psihosocijalnih problema raseljenih osoba
- Ukazati na pretjerano naglašene (PTSP) i zapostavljene probleme (zlouporaba alkohola i droga, nasilje)
- Naglasiti važnost kliničkih vještina u prepoznavanju psihosocijalne patologije (PSP) i socijalnih problema

Bosna i Hercegovina - demografski podatci

- Prema popisu iz 2013. godine 3 500 000 stanovnika
- Federacija 63%, Republika Srpska 35%, Distrikt Brčko 2%
- Prosječna životna dob 37.2 godine Ž; 28.7 godina M
- Nizak natalitet, porast mortaliteta
- Visoka stopa nezaposlenosti
- Nizak bruto domaći proizvod i bruto nacionalni dohodak
- Broj nepismenih 2,82%

Utjecaji na demografsku sliku BiH

Posljedice sukoba 1992. – 1995. na demografsku sliku BiH

- 95 000 poginulih
- 17 000 nestalih
- raseljenih 2.2 mil. (>50%):
  - 1.2 mil. izbjeglih u zemlje svijeta
  - 1 mil. preseljeno unutar BiH

Izbjegli iz BiH i iseljeni

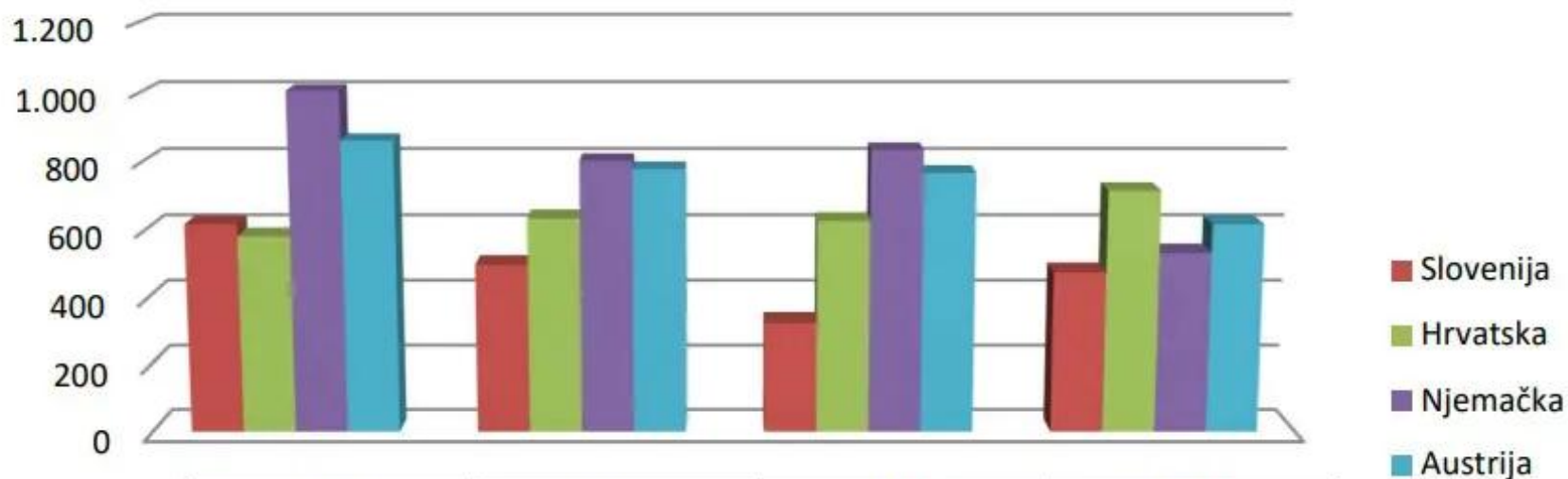
- Region i Europa (Hrvatska, Srbija, Njemačka, Austrija) – 80%
- Tradicionalne prekoceanske zemlje (SAD, Kanada, Australija, Novi Zeland)
- 400 000 steklo državljanstvo
- Hrvatska 128 000 i Njemačka 30 000 trajni boravak

Nova iseljenja

- Tijekom 2021. iz BH je iseljeno 170 000 osoba
- Oko 2 mil. osoba rođenih u BiH živi izvan zemlje

- Tijekom 2025. godine zvanično su se odjavile 2 391 osoba
- Tijekom 2022. - 3258 osoba

Podaci o broju odjavljenih bh. državljana za četiri najčešće zemlje iseljenja u zadnje četiri godine

	2020	2021	2022	2023
■ Slovenija	617	498	326	476
■ Hrvatska	581	635	627	716
■ Njemačka	1.006	802	834	533
■ Austrija	861	778	767	618

Izbjegli u BiH

- Migrantska kriza i humanitarna kriza
- Vijeće ministara 20.4.2022. je donijelo odluku kojom se olakšava ulazak državljana Ukrajine u BiH i privremeni boravak po humanitarnoj osnovi
- Imaju pravo na boravak u trajanju od 6 mjeseci
- Nemaju status izbjeglice
- Mogućnost dodjele azila (smještaj, zdravstvena zaštita, pristup obrazovanju, pravnu pomoć i sudjelovanje na burzi rada)

Izbjegli u BiH

- Izbjegli iz Sirije
- Svega 50 je dobilo trajnu zaštitu u BiH
- Tisu sućesu prošle kroz BiH u tranzitu

Posljedice raseljavanja

- Teške socijalne i ekonomske posljedice
- Trend porasta korisnika prava na socijalnu zaštitu
- Problemi mentalnog zdravlja
  - Dugotrajni simptomi traume i stresa
  - Sekundarna traumatizacija
  - Depresija
  - Anksiozni poremećaj
  - Zouporaba alkohola i droga
  - Nasilno ponašanje

Problemi djece raseljenih osoba

- Ekonomski
- Socijalni
- Nasilje
  - škola
  - obitelj

Regulativa iz oblasti zaštite djece

- Akcioni plan za djecu BiH Ministarstva za izbjegle i raseljene osobe
- Pomoć u primjeni Konvencije o pravima djeteta
- Dijete ima pravo na najviši nivo zdravstvene zaštite i pristupa zdravstvenim službama s naglaskom na primarnu osobito preventivnu zdravstvenu zaštitu, javno zdravstveno obrazovanje.

Dražava:

- ima obvezu informirati odrasle i djecu o Konvenciji
- imenuje Komitet i upućuje SZO, UNICEF, UNESCO na savjetovanje s Komitetom

Obveza prijavljivanja

- Loših socijalnih uvjeta
- Zanemarivanja i zlostavljanja djece
- Nasilja u obitelji

Seksualno nasilje

- Prema podacima Helsinškog odbora 16 % otpada na seksualno
- Nasilnici su u pravilu muškarci

Polovina nasilja se događa u obiteljima

Ovome doprinosi:

- Teška ekonomska situacija
- Loš socijalni i zdravstveni nivo
- Loše provođenje kaznene politike

Problemi jednoroditeljskih obitelji

- Financijska nesigurnost
- Socijalna nesigurnost
- Strah od negativnih emocionalnih posljedica
- Strah od bolesti i smrti

Traumatsko iskustvo

- Ratno traumatsko iskustvo može, ali ne mora voditi psihološkom oštećenju
- Posljeratna traumatska iskustva mogu dovesti do psihološkog oštećenja
- Trauma je široko rasprostranjena, ne samo kod raseljenih osoba

Današnji problemi

- Povećane potrebe za rješavanjem problema mentalnog zdravlja
- Pretjerano fokusiranje na PTSP
- Zanemarivanje zlouporabe štetnih tvari, sedativa, nasilnog ponašanja

Psihosocijalna patologija raseljenih osoba

- PTSP postaje PSP nastao usljed traume
- Egzistencijalni problemi
- Adaptacija na sredinu
- Jednoroditeljske obitelji
- Sekundarna traumatizacija
- Ratom pogođene populacije ne usmjeravaju svoju pažnju na unutrašnjost nego na razrušenost svog društvenog svijeta

Trauma

- Trauma i posljedice
- Tijekom života, 60 % muškaraca i 51 % žena prijave najmanje jedno traumatsko iskustvo
- Procijenjena životna prevalencija PTSP-a kod odraslih Amerikanaca je 6-10 %
- 5% kod muškaraca i 10 % kod žena

Što je trauma?

- DSM-IV: “Događaj koji podrazumijeva prijeteću smrt, tešku ozljedu, ili prijetnju fizičkom integritetu osobe ili drugih.”
- Reakcija: intenzivan strah, bespomoćnost i osjećanje užasa
- Događaj izvan normalne ljudske svakodnevice

Što je trauma?

- Osoba dijeli život na prije i poslije traumatskog iskustva, a život poslije traume je izmijenjen
- Trauma “zaledi” osobu u tom momentu

Povjesno istraživanje

- 1970. u anketi traženo od studenata da opišu najbolja i najgora životna iskustva
- 1/3 studenata je izjavila da su najgora iskustva imala pozitivne dugoročne posljedice
- Neki su razvili sposobnost da preobraze traumu u pozitivno iskustvo

Posttraumatsko sazrijevanje

- Post-Traumatic Growth
- Pozitivne promjene koje se u pojedinca dešavaju kao rezultat borbe s posljedicama traumatskih iskustava

Prevalencija

- PTG se dešava češće nego PTSP:
- U anketi preživjelih uragana Katrina, više od 80 % je pokazalo znake PTG-a, a do 30 % znake PTSP-a.

Važno za PTG

- Spoznaja da svakidašnji način života ne postoji poslije traume
- Nevolja omogućava motivaciju da se razumije i nosi s posljedicama traume
- Prevazilaženje ruminacije i borba da se prevazidje trauma su osnova PTG-a

Ruminacija

- Pojačava tugu
- Produljuje i pojačava ljutnju
- Pojačava vjerojatnost da postanemo depresivni

Izazovi, promjene

- Nove mogućnosti
- Duhovne promjene

Slučaj pacijentice Z.S.

- 60-godišnja pacijentica, niz godina se liječi od dijabetes melitusa dolazi na redovite kontrole i unatoč povećanju jedinica inzulina i dijetalnoj prehrani, njene vrijednosti glukoze na tašte su 14 -16 mmol/l.

- U dužem razgovoru saznajete da je raseljena osoba, došla u grad 1994. Živi s mužem koji se nakon preseljenja počeo opijati. U posljednje vrijeme je često agresivan, zapušten i odbija svaku pomoć i liječenje. U kućanstvu živi i njihova razvedena kćerka sa 7-godišnjim sinom.

- Želeći pokušati riješiti obiteljski problem, te hospitalizirati supruga pacijentice – napominjete pacijentici da biste došli u kućnu posjetu pregledati njenog supruga, na što ona odgovara da je on jako surov, da ne bi nikoga primio u kuću i da nema govora o kućnoj posjeti. Na to predlažete hitnu hospitalizaciju uz pratnju policije, ali pacijentica i to odbija.

- Pri sljedećoj posjeti za 1 mjesec pacijentica se loše osjeća, ima zatvor i bol u trbuhu. GUK 17 mmol/l, RR 110/60, puls 90/min. Pri pregledu znakovi akutnog abdomena.
- Upućujete pacijenticu na hitni kirurški prijem gdje je zadržana. Operaciju ileusa nije preživjela.

Što su problemi u ovom slučaju?

- Nепреpoznata psihosocijalna patologija
- Neregulirana bolest
- Alkoholizam
- Nasilje

Je li ovdje kraj?

- Centar za socijalnu skrb
- Dogovoriti s kćerkom o liječenju oca
- Procijentiti psihički status svih članova obitelji
- Uključiti u psihološki tretman

Slučaj 2.

- Vaša nova bolesnica M.M. 46 godina, dolazi zbog lupanja srca, koje se javlja duži niz godina, ali je u posljednje vrijeme vrlo često prisutan.
- Javlja se i u miru dok sama gleda televizijski program.
- Lijekove ne uzima, osim povremeno paracetamol protiv glavobolje
- Ne puši, alkohol ne konzumira, alergije negira.

- Njen otac je prebolio srčani udar prije 10 godina i ima povišen krvni tlak. On je Vaš stari pacijent, prisjećate se cijele priče.
- Majka je poginula u ratu, zajedno s petogodišnjom sestrom, prelazeći minirani most dok su napuštali rodni grad. Sve pred njezinim očima i očima njezina oca.
- Dalje je nastavila borbu, traženje smještaja i posla, bolest oca, udaja, odgoj djece. Strašana tragedija i neizmijerna bol ostala je zatomljena duboko u njoj.

- O ovome gotovo nikada i nikome ne govori, pa tako ni bivšoj liječnici. Misli da bi to bila slabost, jer ima mnogo svakodnevnih problema. Sin je već veliki, ima svoje društvo, muž prezaposlen. U zadnje vrijeme ostaje često sama.

- Duži razgovori i započeta terapija
- Fluoksetin, tbl. 20 mg 1X1/2 – 7 dana, zatim 1x1, 8 mjeseci do 1 godinu pp duže.
- Alprazolam 0.25 mg 3X1 – 15 dana zatim postupno smanjenje i isključivanje

Zaključno

- Pravilnim uzimanjem anamneze, fokusiranim kliničkim pregledom i racionalnim pretragama doći do što točnije dijagnoze, te uz tjelesne tegobe prepoznati psihičku podlogu.
- Točnije, suvremeni obiteljski liječnik treba posjedovati “detektor” za mentalne bolesti, socijalne probleme, te kliničke i komunikacijske vještine kako bi mogao blagovremeno odgovoriti na današnju psihosocijalnu patologiju – sve učestalija stanja u ambulantama obiteljske medicine.

- HVALA NA PAŽNJI!